

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทย : โดยศึกษาระบบการจัดหาลำมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาผลกระทบของการที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิในการมีล่ามเป็นสำคัญ โดยเฉพาะหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นหลักการขั้นพื้นฐาน

การดำเนินคดีกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทย เช่น เป็นคนต่างชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน เพราะอาจกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องให้ความสำคัญกับสิทธิในการมีล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ การดำเนินคดีกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้จึงควรอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดที่ว่า ด้วยการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรมที่รัฐจะต้องคำนึงถึง เพื่อให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ เช่น กลุ่มชาวต่างชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม

การศึกษาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยขึ้นนี้ ผู้วิจัยจึงแบ่งการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในการมีล่ามสำหรับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ดังนี้

2.1 แนวคิดสิทธิมนุษยชน

2.2 หลักความเสมอภาคตามกฎหมาย

2.3 หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดสิทธิมนุษยชน

2.1.1 ที่มาของแนวคิด

หลักการเรื่องสิทธิมนุษยชนมีที่มาจากความร่วมมือระหว่างชาติต่างๆ ในการร่างบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองบุคคลในเรื่องต่างๆ พื้นฐานแนวความคิดสิทธิมนุษยชนนี้มีที่มาจากหลักกฎหมาย

ธรรมชาติซึ่งให้ความสำคัญกับปัจเจกชน โดยเห็นว่ามนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาแต่เกิด จะโอนให้แก่กันไม่ได้ และไม่สามารถแย่งไปได้ โดยสิทธิตามกฎหมายธรรมชาตินี้ ได้มีการรวบรวมและนำมาใช้เป็นกฎหมายทั่วไปจนกลายเป็นกฎหมายพื้นฐานในประเทศต่างๆ อันได้แก่รัฐธรรมนูญ เป็นต้น เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา มี Bill of Rights ร่างขึ้นในปี 1791 ล้วนมาจากแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ เดิมในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1-2 ในระหว่างการทำสงครามได้มีการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนหลายต่อหลายครั้ง โดยอ้างเหตุแห่งเชื้อชาติและศาสนา บรรดาผู้นำประเทศต่างๆจึงได้ร่วมลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations)¹ เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขึ้นพื้นฐานในศักดิ์ศรีความเป็นคนและคุณค่าของมนุษย์ ประเทศต่างๆที่ร่วมลงนามจึงมีข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตาม ต่อมาคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนจึงได้มีการร่างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนขึ้นและเกิดเป็นปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) นับแต่นั้นมา² สิทธิที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ

1. สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งรวมถึงสิทธิในชีวิต เสรีภาพและความมั่นคงของบุคคล ความเสมอภาคในทางกฎหมาย การคุ้มครองเมื่อถูกจับ ักขัง หรือเนรเทศ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรม การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิในการสมรสและการตั้งครอบครัว เสรีภาพพื้นฐานในทางความคิด มโนธรรม และศาสนา การแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกในการชุมนุม

2. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมถึงสิทธิในการทำงาน การได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน สิทธิในการก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เหมาะสม สิทธิในการศึกษาและสิทธิในการเข้าร่วมใช้ชีวิตทางวัฒนธรรมอย่างเสรี เป็นต้น

ต่อมาหลักการเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลในของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้มีการร่างเป็นกติการะหว่างประเทศที่มีผลบังคับทางกฎหมายและสหประชาชาติมีมติรับรองเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ.1966 การนำเอาหลักสิทธิมนุษยชนมาตราเป็นกติการะหว่างประเทศ

¹กฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) ได้ประกาศใช้เป็นทางการเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1945

²สหประชาชาติได้มีมติรับรองเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948

ว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนั้น ทำให้ประเทศต่างๆ ที่เป็นภาคีมีข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามและได้มีอนุสัญญาระหว่างประเทศต่างๆ เกิดขึ้นอีกตามมา ที่กล่าวมานี้เป็นความเป็นมาของหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งเกิดขึ้นในระดับสากล ซึ่งต่อไปจะกล่าวถึงความหมายของสิทธิมนุษยชนเพื่อจะได้เข้าใจหลักการสิทธิมนุษยชนมากยิ่งขึ้น

2.1.2 ความหมาย

หลักสิทธิมนุษยชนมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำนิยามว่า สิทธิมนุษยชนนั้นมีความหมายว่าอย่างไร ในที่นี้ขอยกตัวอย่างความเห็นของนักวิชาการท่านต่างๆ ตามกรอบระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ดังนี้

พรสุข เกิดสว่าง, กฤตยา อาชวนิจกุล (2540) สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน สิทธินี้จะติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ผู้ใดจะมาแบ่งไม่ได้ หรือเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน ไม่อาจโอนให้แก่กันและไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุข โดยรัฐต้องกระทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้อย่างเต็มที่³

หยุด แสงอุทัย ได้อธิบายความหมายของ สิทธิ (Right) ว่าหมายถึง อำนาจที่กฎหมายให้แก่บุคคลในอันที่จะมีเจตจำนงเพื่อประโยชน์อย่างใด อย่างหนึ่งซึ่งบุคคลมุ่งประสงค์⁴

เช่นเดียวกับโกลิน ฟลوجل ได้ให้ความหมาย “สิทธิ ว่าหมายถึง อำนาจหรือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้” ส่วนคำว่าเสรีภาพ (Liberty) คือ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น ภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยว ขัดขวาง โดยบุคคลใด บุคคลหนึ่ง ย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่เขาไม่ถูกบังคับให้กระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์กระทำ” ดังนั้น เสรีภาพจึงหมายถึง อำนาจของบุคคลที่จะกำหนดตนเองโดยสามารถเลือกวิถีชีวิตของตนเองได้ตามใจปรารถนา เสรีภาพจึงเป็นอำนาจของบุคคลที่มีอยู่เหนือตนเอง⁵ เช่นนี้ สิทธิเสรีภาพจึงเรียกรวมกันว่า สิทธิมนุษยชน (Human Rights)

³พรสุข เกิดสว่างและกฤตยา อาชวนิจกุล, สถานะของชาวเขาและชนกลุ่มน้อยในประเทศ, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540, หน้า 43.

⁴หยุด แสงอุทัย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527, หน้า 192.

⁵โกลิน ฟลوجل, หลักกฎหมายมหาชน, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538, หน้า 138.

⁶วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เคื่อนตุลา, 2543, หน้า 21-22

เสน่ห์ จามริก (2542) “สิทธิมนุษยชน มาจากสิทธิพัฒนาตนเองของปัจเจกบุคคล เพราะต้องดิ้นรนให้เป็นอิสระจากพลังแห่งธรรมชาติ”⁷

รุ่งพงษ์ ชัยนาม (2545) “สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิทธิตามกฎหมาย แต่เป็นสิทธิตามธรรมชาติมีมาตั้งแต่การเกิดของมนุษย์ในครั้งดึกดำบรรพ์”⁸

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2549) “สิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นและมีมาตั้งแต่โบราณ ทว่าทุกสังคม หากแต่สิทธิที่เป็นความชอบธรรมโดยเฉพาะของปัจเจกบุคคลตามธรรมชาติเท่านั้น ที่เป็นผลผลิตของสังคมและเป็นประวัติศาสตร์ตะวันตกในยุคสมัยใหม่”⁹

จุดเด่นของหลักการสิทธิมนุษยชน คือ คุณค่าของความเป็นคน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ภาษา หรือศาสนาใด หลักปรัชญาสิทธิธรรมชาติเป็นพลังความคิดสำคัญที่ใช้ตอบโต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชและใช้อำนาจแบบพลการ¹⁰

วีระ โลจายะ (2535) กล่าวว่า สิทธิมนุษยชนและสิทธิตามธรรมชาติเป็นสิทธิเด็ดขาดและสูงสุด ที่ว่าเด็ดขาดและสูงสุด ก็คือ ใครจะล่วงละเมิดมิได้ และรัฐหรือผู้มีอำนาจปกครอง ไม่มีอำนาจเพิกถอนหรือเปลี่ยนแปลงเป็นประการอื่น¹¹ ซึ่งเป็นลักษณะของสิทธิมนุษยชน

จากการศึกษาความหมายของสิทธิมนุษยชน ทำให้ทราบว่า สิทธิมนุษยชนมีแนวความคิดมาจากสิทธิตามปรัชญากฎหมายธรรมชาติ โดยสาระสำคัญมีว่ามนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และใครก็ล่วงละเมิดมิได้ แต่เดิมเรื่องสิทธิมนุษยชนได้มีการพูดถึงในวงแคบถือว่าเป็นเรื่องภายในรัฐ แต่ต่อมาได้มีการเผยแพร่แนวคิดสิทธิมนุษยชนมากขึ้น จนขยายตัวเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศและเกิดปฎิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอันเป็นเครื่องหมายในการคุ้มครองบุคคลจากการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งปฎิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ เกิดขึ้นจากเจตนารมณ์ร่วมกันของประเทศต่างๆ หลายประเทศ โดยเห็นพ้องกันว่าสิทธิมนุษยชนที่ควรได้รับการคุ้มครองมีเรื่องอะไรบ้าง องค์การสหประชาชาติจึงให้การรับรองสิทธิมนุษยชน

⁷เสน่ห์ จามริก, สิทธิมนุษยชน: เกณฑ์คุณค่าฐานความคิด, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 20

⁸รุ่งพงษ์ ชัยนาม, สิทธิมนุษยชน: สิทธิสากลของมนุษยชาติ, กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, หน้า 45

⁹ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ, กำเนิดและความเป็นมาของสิทธิมนุษยชน, กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2549, หน้า 9

¹⁰เสน่ห์ จามริก, สิทธิมนุษยชน: เกณฑ์คุณค่าฐานความคิด, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542, หน้า 22

¹¹วีระ โลจายะ, สิทธิมนุษยชน: กฎหมายและระเบียบข้อบังคับ, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523, หน้า 26

ไว้เป็นมาตรฐานสากลเพื่อให้นานาชาติประเทศเคารพในสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยบัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน¹² และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง หลังจากนั้นมา ก็มีการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและค่อยๆ ขยายตัวมากขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดเป็นรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเด่นชัด

2.1.3 ความสำคัญพื้นฐานของแนวคิดสิทธิมนุษยชนในการมีล้าม

หลักการสิทธิมนุษยชนดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้นมุ่งคุ้มครองบุคคลต่างๆ ให้ได้รับความเสมอภาคในสิทธิและเสรีภาพ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใดก็ต้องได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียม ดังนั้น เมื่อบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเท่าเทียม อาทิ สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือจากล่ามโดยไม่คิดมูลค่า เป็นต้น

แม้แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนจะมีความหมายกว้างและมีได้มีการบัญญัติเรื่องสิทธิในการมีล้ามไว้โดยตรงในปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาแนวคิดพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนและการอธิบายความหมายของนักวิชาการต่างๆ แล้ว ย่อมสรุปได้ว่า สิทธิในการมีล้ามของบุคคลต่างชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ เป็นสิทธิพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับอย่างเสมอภาค ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษ และผูกพันรัฐจะต้องปฏิบัติตามโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเชื่อทางการเมืองหรือพื้นเพทางสังคม สุขภาพร่างกาย ชาติกำเนิดหรือสถานะ เป็นต้น ดังนี้ หากบุคคลที่ไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ถูกดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมแล้ว รัฐจะต้องจัดหาล่ามให้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลให้ได้รับความยุติธรรมในการดำเนินคดี และการบังคับใช้กฎหมายหรือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนด้วย กล่าวได้ว่า หลักสิทธิมนุษยชนเป็นกรอบในการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เจ้าหน้าที่ต้องไม่ตีความไปในทิศทางที่จะเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน

¹²ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1 และข้อ 2 ระบุไว้ว่า บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพที่ระบุไว้ในปฏิญญานี้ ทั้งนี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่นเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมืองหรือทางอื่นใด นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่างโดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมือง การเมือง การศาลหรือการระหว่างประเทศของประเทศหรือดินแดนของบุคคลสังกัด จะกระทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด

จากหลักการที่คุ้มครองสิทธิมนุษยชน ทำให้ทราบว่าแนวคิดนี้ครอบคลุมไปถึงการมีสิทธิที่เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่เท่าเทียมกันกับคนอื่นๆ ในสังคม โดยไม่สามารถนำข้อจำกัดทางด้านภาษามาเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้ถึงสิทธิของตนในกระบวนการยุติธรรมได้

การนำหลักการตามพื้นฐานของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมาในการคุ้มครองสิทธิให้แก่บุคคลทุกคนในการมีค่าสามารถอธิบายได้ในพื้นฐาน สองประการ คือ หลักการเสมอภาคกันตามกฎหมาย และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ดังนี้

2.2 หลักความเสมอภาคตามกฎหมาย

2.2.1 ที่มาของแนวคิด

รากฐานแนวความคิดเรื่องหลักความเสมอภาคนั้นปรากฏตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน ซึ่งในยุคนั้นยังมิได้มีการยอมรับหลักเรื่องความเสมอภาคมากนัก เพราะสังคม วัฒนธรรมและกฎหมายยุคนั้นเป็นระบบศักดินา ชนชั้น และทาส แต่อย่างไรก็ดี ได้มีนักคิดในยุคนั้นเรียกร้องให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลอย่างเท่าเทียม อาทิ อริสโตเติล ได้กล่าวถึงความยุติธรรมไว้ว่าการให้สิ่งที่เท่ากันแก่ผู้ที่มีความสามารถหรือคุณธรรมต่างกันและการให้สิ่งที่ไม่เท่ากันแก่ผู้มีความสามารถหรือคุณสมบัติเท่ากันอย่างไม่เป็นธรรม¹³ ต่อมาในศตวรรษที่ 18 ซึ่งเป็นยุคแห่งการอาศัยหลักเหตุผลตามธรรมชาติวิทยา วิจารณ์การกระทำที่ไม่ชอบของผู้ปกครองรัฐมิให้อำนาจตามอำเภอใจ หลักกฎหมายธรรมชาติจึงได้กลายมาเป็นหลักการที่นักกฎหมายยกขึ้นปกป้องสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ และความรับรู้ในเรื่องความเสมอภาคนั้นก็แสดงให้เห็นว่าการให้หรือรับรองสิทธิพิเศษแก่บุคคลในกรณีใดๆ ในระบบกฎหมายนั้นจะทำได้ต่อเมื่อมีเหตุผลอันสมควรเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเท่านั้น¹⁴

แนวความคิดเรื่องความเสมอภาคในสมัยดั้งเดิมนั้น เกิดจากคำสอนของศาสนาคริสต์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและระบบทาสที่มีอยู่ในยุคโรมัน และต่อมาในสมัยกลางระบบศักดินาได้ยกเลิกแนวความคิดเรื่องความเสมอภาค โดยสร้างลำดับชั้นของสังคมขึ้น ซึ่งแปรผันตามที่ดินและเจ้าของที่ดินเจ้าศักดินา¹⁵ แต่อย่างไรก็ตาม ความไม่เสมอภาคกันในสมัยกลางค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเกิดชนชั้นกลางที่เข้มแข็งขึ้น จนนำไปสู่การเรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงความไม่เสมอภาค ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งต่อมาได้มีเอกสาร

¹³อ้างใน ภาคภูมิ โกทะอินทร์, หลักความเสมอภาคในระบบกฎหมายไทย, นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 6

¹⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 8

¹⁵สมคิด เลิศไพฑูรย์, “หลักความเสมอภาค”, วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (มิถุนายน 2543), หน้า 161-164.

ที่แสดงออกถึงหลักความเสมอภาคที่ดีที่สุด เช่น ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ปี ค.ศ.1789 โดยบัญญัติรับรองไว้ถึง 3 มาตรา ได้แก่ มาตรา 1¹⁶, มาตรา 6¹⁷, มาตรา 13¹⁸ มีสาระสำคัญ คือ มนุษย์ทุกคนล้วนเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษ และการจำกัดสิทธิจะกระทำได้เพียงเพื่อส่วนรวมเท่านั้น

หลักความเสมอภาคกันตามกฎหมายนี้มีปัญหาในต่างประเทศ เรื่องเชื้อชาติและสีผิวซึ่งเป็นปัญหาระดับประเทศ จนรัฐบาลในประเทศต่างๆต้องออกกฎหมายมาเพื่อคุ้มครองความเสมอภาคของประชาชนและขยายแนวความคิดนี้ไปยังองค์กรสหประชาชาติเพื่อป้องกันการเหยียดผิวอย่างรุนแรง ความไม่เสมอภาคในทางกฎหมายและกระบวนการพิจารณาของศาลในข้อพิพาทต่างๆ ทั้งทางแพ่งและทางอาญาเกี่ยวกับสิทธิของคนผิวขาวในกระบวนการยุติธรรมซึ่งดีกว่าหรือเหนือกว่าคนผิวดำ¹⁹ เป็นปัจจัยในการขัดแย้งของประชาชนจนลุกลามเป็นความเสียหายของประเทศชาติ ฉะนั้น แม้ว่าในประเทศไทยไม่มีความแตกต่างของสีผิวและชนชั้นมากนัก แต่ก็ยังมีความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมในทางสังคม เศรษฐกิจในกระบวนการยุติธรรมอยู่

2.2.2 ความหมาย

หลักความเสมอภาคเป็นหลักการพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งได้รับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ โดยมีต้องคำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และถิ่นกำเนิด เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ควบคุมการใช้อำนาจของรัฐตามอำเภอใจ โดยการใช้อำนาจรัฐที่ให้อำนาจแก่บุคคลใดต้องอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงให้อำนาจแก่บุคคลนั้น โดยเฉพาะ²⁰หลักความเสมอภาคนี้ก็ได้มีการนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหลายๆ ประเทศด้วย อาทิเช่น ได้บัญญัติไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26 รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

¹⁶มาตรา 1 มนุษย์กำเนิดและดำรงชีวิตอย่างมีอิสระและเสมอภาคกันตามกฎหมาย การแบ่งแยกทางสังคม จะกระทำได้ก็แต่เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวม

¹⁷มาตรา 6 กฎหมายคือการแสดงออกของเจตนารมณ์ร่วมกัน กฎหมายจะต้องเหมือนกันสำหรับทุกคนไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองหรือลงโทษก็ตาม พลเมืองทุกคนเท่าเทียมกันเบื้องหน้ากฎหมายและได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องศักดิ์ศรี สถานะ และงานภาครัฐตามความสามารถโดยปราศจากความแตกต่าง เว้นแต่เฉพาะพลังและพรสวรรค์ของแต่ละคน

¹⁸มาตรา 13 เพื่อทำนุบำรุงกองทัพและเพื่อระบายจ่ายในการดำเนินงานของรัฐ จำเป็นที่จะต้องเก็บภาษี ซึ่งจะต้องมีการกระจายภาระภาษีอย่างเท่าเทียมกันสำหรับพลเมืองทุกคนโดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละคน

¹⁹จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, “ความยากจนกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม”, เสวนาวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมกับปัญหาความยากจนในสังคมไทย จัดทำโดย โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทยสำนักกองทุนสนับสนุน (สกว.) ณ โรงแรม มिरาเคิลแกรนด์, วันที่ 6 กันยายน 2545

²⁰บรรเจิด สิงคะเนติ, สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เรื่องหลักความเสมอภาค, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2543 หน้า 1-2

เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำบทบัญญัติตามกฎหมายที่ได้บัญญัติเรื่องความเสมอภาคประกอบกับความเห็นของนักวิชาการต่างๆมาอธิบายความหมายของหลักความเสมอภาคเพื่อให้เข้าใจหลักเกณฑ์พื้นฐานมากยิ่งขึ้น เช่น บทบัญญัติในปณิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชน²¹กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 30²³ซึ่งคำพิพากษาของศาลปกครองสูงสุดได้วางหลักความเสมอภาคตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 30 ไว้ว่า องค์การต่างๆของรัฐซึ่งรวมถึงฝ่ายปกครองต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญที่แตกต่างกัน การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็คิย่อดมขัดต่อหลักความเสมอภาค คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่เป็นบรรทัดฐานเรื่องการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลระบุไว้ว่า การตัดสินใจผู้เข้าสอบตำแหน่งอัยการผู้ช่วยเพราะเหตุที่ร่างกายพิการการตัดสินใจดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติ²⁴ กรณีที่ยกตัวอย่างคำพิพากษาของศาลปกครองมานี้ก็เพื่ออธิบายถึงความหมายและลักษณะของหลักความเสมอภาคโดยทั่วไป

²¹ปณิญาสาท ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 1. มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาอิสระและเท่าเทียมกันทั้งศักดิ์ศรีและสิทธิ ทุกคนได้รับการประสิทธิประสาทเหตุผล และมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันอย่างสันติ

ข้อ 2.บุคคลชอบที่จะมีสิทธิและเสรีภาพประดาที่ระบุไว้ในปณิญาฉบับนี้ ทั้งนี้โดยไม่มีการจำแนกความแตกต่างในเรื่องใดๆ เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความเห็นทางการเมือง หรือทางอื่นใด ชาติหรือสังคมอันเป็นที่มาเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นใด นอกจากนี้การจำแนกข้อแตกต่าง โดยอาศัยมูลฐานแห่งสถานะทางการเมืองทางศาสนาหรือทางเรื่องระหว่างประเทศของประเทศ หรือดินแดนซึ่งบุคคลสังกัดจะทำมิได้ ทั้งนี้ไม่ว่าดินแดนดังกล่าวจะเป็นเอกราชอยู่ในความพิทักษ์มิได้ ปกครองตนเองหรืออยู่ภายใต้การจำกัดแห่งอธิปไตยอื่นใด

²²กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 26 บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใดๆ ในกรณีนี้พึงมีกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และให้หลักประกันคุ้มครองบุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและมีผลจริงจ้ง เพื่อให้ปลอดจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใด

²³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือ ความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

²⁴คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ 142/2547 การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเพราะเหตุสภาพร่างกายของผู้สมัครสอบคัดเลือกเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการอัยการตำแหน่งอัยการผู้ช่วย แต่ถูกตัดสินสิทธิสอบโดยคณะกรรมการอัยการ อ้างว่ามีร่างกายพิการเดินขากระเผลก กล้ามเนื้อขาเจ็บมีบุคลิกภาพและร่างกายไม่เหมาะสม ซึ่งกรณีนี้ย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาค แม้ร่างกายพิการแต่ก็มิใช่เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะงานอัยการ การไม่รับสมัครจึงถือว่าการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม

ต่อมาเมื่อนักวิชาการได้อธิบายความหมายของคำว่าความเสมอภาคไว้ว่า หมายถึง หลักการที่ว่าด้วยการปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน²⁵(วรพจน์ วิศวตพิชญ์)

ดังที่กล่าวไปแล้ว แนวคิดเรื่องความเสมอภาคนั้น ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่มีคุณค่าเทียบเท่ารัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนว่าต้องได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียม แม้ว่าหลักกฎหมายทั่วไปจะมีความเป็นนามธรรมและไม่มีขอบเขตตายตัว แต่หลักกฎหมายทั่วไป ก็ถือเป็นหลักการที่ใช้ควบคุมหรือจำกัดการใช้อำนาจรัฐ โดยศาลจะใช้หลักกฎหมายทั่วไปเข้าไปอุดช่องว่างของกฎหมายลายลักษณ์อักษรตลอดจนใช้หลักกฎหมายทั่วไปเป็นพื้นฐานในการตีความกฎหมาย ดังนั้น หลักความเสมอภาคจึงมีผลผูกพันศาลและศาลย่อมนำมาใช้ได้โดยไม่ต้องอ้างกฎหมายลายลักษณ์อักษรใดๆ สรุปได้ว่า ความเสมอภาคหมายถึง ความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนในการได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิของราษฎรที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน บทบัญญัติดังกล่าวได้มีการรับรองเป็นเป็นกฎหมายภายใน เช่น รัฐธรรมนูญในหลายๆ ประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย ต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงการนำหลักความเสมอภาคมาใช้คุ้มครองบุคคลให้มีค่า

2.2.3 ความสำคัญพื้นฐานของแนวคิดความเสมอภาคในการมีค่า

จากการศึกษาเรื่องหลักความเสมอภาคทำให้ทราบว่า หลักความเสมอภาคตามกฎหมายเป็นหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ โจทย์และจำเลย มีความเสมอภาคทั้งในกฎหมายวิธีสบัญญัติและกฎหมายสารบัญญัติ ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายหรือได้รับสิทธิพิเศษตามกฎหมายในฐานะทางเศรษฐกิจ ในฐานะทางสังคม ในฐานะทางชาติตระกูล หรือระดับการศึกษา ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังนั้น ในการดำเนินคดีกับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้นั้น ความเสมอภาคจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีความเข้าใจในภาษานั้นๆ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการจัดหาล่ามให้นั่นเอง

การพิจารณาเรื่องสิทธิในการมีค่าจึงเป็นหลักการหนึ่งของหลักความเสมอภาคโดยทั่วไปที่ทุกคนพึงได้รับ ดังที่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ในฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม

²⁵วรพจน์ วิศวตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543, หน้า 40.

หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้”²⁶ หากถูกเลือกปฏิบัติ โดยเฉพาะเรื่องของการไม่เข้าใจในภาษาที่ต้องใช้ในการสื่อสารระหว่างกัน ล่ามต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการแปลภาษาให้แก่คู่ความที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ จึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายควรตระหนักและให้ความสำคัญ เพราะล่ามเป็นบุคคลสำคัญในการคลี่คลายข้อสงสัย และสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้น หากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถเข้าใจข้อความหรือสารที่ต้องการจะส่งหากันได้ คงเป็นเรื่องยากที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรม

การไม่จัดหาล่ามให้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ในการดำเนินคดี ทำให้บุคคลดังกล่าวประสบปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐ ผู้วิจัยเห็นว่า รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือบุคคลที่มีอุปสรรคด้านการสื่อสาร โดยจัดให้มีล่ามคอยแปลภาษาหรือเอกสารให้เข้าใจในการดำเนินงานของรัฐและเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตน ดังนี้ หลักความเสมอภาคตามกฎหมายจึงเป็นหลักการที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้นักบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม

กรอบความคิดเรื่องความเสมอภาคนั้นสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ การศึกษาเรื่องสิทธิในการมีล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้นั้นวางหลักการไว้อยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ซึ่งทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกัน แต่หากบุคคลเหล่านั้นไม่เข้าใจภาษาที่ใช้ในการสื่อสารแล้ว ความเท่าเทียมย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ส่งผลให้บุคคลเหล่านั้นไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งแนวคิดทั้งสองแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกันภายใต้หลักการเดียวกันสามารถนำมาอธิบายเรื่องสิทธิในการมีล่ามของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้

นอกจากหลักความเสมอภาคที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังมีแนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่มีส่วนสำคัญในการที่จะพิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยนั้นเป็นอย่างไร บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยจะสามารถเข้าถึงความยุติธรรมในการดำเนินคดีได้หรือไม่ เพราะกระบวนการยุติธรรมที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการยุติธรรมที่คนทุกคนสามารถเข้าถึงได้

²⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 30

2.3 หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

2.3.1 ที่มาของแนวคิด

แนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) เกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ เรื่องรัฐสวัสดิการซึ่งรัฐมีหน้าที่ในการดูแลสวัสดิการของประชาชน และสิทธิที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สิทธิของบุคคลในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดีนั้นจะต้องเป็นกระบวนการที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้²⁷ กล่าวคือ ทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับความยุติธรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมในกระบวนการของรัฐ เนื่องจากการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมมีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย สิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยตรง บุคคลทุกคนจึงควรได้รับการบริการจากหน่วยงานหรือองค์กรทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยรัฐบาลมีหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพให้ประชาชนดังคำกล่าวที่ว่า “สิทธิของประชาชนจะปราศจากความหมายหากขาดไว้ซึ่งกลไกในการเข้าถึงความยุติธรรม” (The Public Rights is Meaningless Without Mechanism for Access to Justice)

2.3.2 ความหมาย

แนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากความคิดที่ว่าทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกันในทุกๆ ด้าน ฉะนั้นหากบุคคลใดไม่สามารถเข้าใจภาษาซึ่งใช้ในการดำเนินคดี การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมกันย่อมเป็นไปได้ โดยแนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนี้ยังไม่มีนักวิชาการท่านใดให้ความหมายไว้อย่างชัดเจน แต่แนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนี้ก็ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น ปณิญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง รวมถึงกฎหมายภายในประเทศต่างๆ ซึ่งมุ่งคุ้มครองบุคคลในภาพรวมมิได้เฉพาะเจาะจง ดังนั้นความหมายของหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจึงต้องพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายและรูปแบบการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมประกอบกัน

²⁷ชลธิชา เกียรติสุข, การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนในการดำเนินคดีทางศาล: ศึกษากรณีการให้ความช่วยเหลือทางด้านทนายความในคดีแพ่งโดยรัฐ, นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554, หน้า 14.

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมนั้นมีนักวิชาการได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ ประกอบด้วยแนวทางต่างๆ 10 ประการ²⁸

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมถือเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญของพลเมือง (Constitutional Rights) หมายความว่า ในรัฐธรรมนูญจะต้องมีบทบัญญัติซึ่งระบุการให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวก รวดเร็ว ง่าย และประหยัด ในขณะเดียวกันแนวนโยบายของรัฐ (State Policy) ก็มีความจำเป็นจะต้องกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการต่างๆ ในอันที่จะให้ประชาชนสร้างหลักประกันว่ารัฐมีหน้าที่ต้องจัดการการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง

2) การกำหนดนโยบายการเข้าถึงความยุติธรรม จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชน (Interest of Citizen) ไม่ใช่เป็นผลประโยชน์ของผู้ให้บริการ (Interests of Providers of Services) เนื่องจากการจัดบริการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น รัฐมักประสบปัญหาในด้านของทนายอาสาหรือทนายขอแรง ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมาพบว่าบางครั้งทนายความเหล่านั้นไม่ได้ใส่ใจในการช่วยเหลือมากเท่าที่ควรหรือมีการละทิ้งการดำเนินการคดีอยู่บ่อยครั้ง รัฐจึงได้เพิ่มเติม สิทธิประโยชน์ให้มากขึ้น โดยหวังว่าจะเป็นแรงจูงใจในการทุ่มเทการช่วยเหลือแก่ประชาชน จนบางครั้งดูเหมือนว่าสิ่งที่รัฐได้ดำเนินการไปกลับเป็นการให้ประโยชน์แก่ผู้ให้บริการมากกว่าประชาชน ดังนั้นในการช่วยเหลือเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงความยุติธรรมนั้น รัฐจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเป้าหมายสุดท้ายคือประชาชนเป็นหลักใหญ่ และต้องมีขั้นตอนหรือกระบวนการในการตรวจสอบว่าการดำเนินการจะต้องเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

3) จุดมุ่งหมายการเข้าถึงความยุติธรรมไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องความยุติธรรมในเชิงวิธีสบัญญัติ (Procedural Justice) เท่านั้น จะต้องมิในเชิงสารบัญญัติ (Substantive Justice) ด้วย

4) ความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น คือ การต้องการความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (Legal Assistance) ทั้งในส่วนของการทางแพ่งและในส่วนของการอาญา

5) การเข้าถึงความยุติธรรมต้องการนโยบายที่มีความเป็นไปได้ในด้านวิธีการ (Every Possible Means) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้งการปฏิรูปกฎหมายเชิงสารบัญญัติ

²⁸(Cappelletti Mauro; Garth Bryant, 1987), อ้างใน โครงการจัดทำแผนการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงและพัฒนา การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน, การเข้าถึง กระบวนการยุติธรรมของประชาชนในการดำเนินคดีทางศาล: ศึกษากรณีการให้ความช่วยเหลือทางด้านการทนายความในคดีแพ่ง โดยรัฐ, นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554, หน้า 11.

กระบวนการทางศาล การให้การศึกษากฎหมาย การให้ข้อมูลทางกฎหมายและการให้บริการทางกฎหมาย

6) นโยบายการให้บริการทางกฎหมายต้องการการศึกษาให้มีการดำเนินการและบทบัญญัติที่กว้างขวางหลากหลาย (A Wide Range of Provision and Arrangements) ซึ่งบางนโยบายจำเป็นต้องอาศัยเงินทุน บางนโยบายไม่ต้องการใช้เงินทุน บางนโยบายต้องอาศัยนักกฎหมายและบางนโยบายไม่ต้องอาศัยนักกฎหมาย

7) โครงการและการปฏิรูปต่างๆจะต้องขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความจริง ในด้านระดับของทรัพยากรที่มีอยู่ (Level of Resources) แต่ไม่ใช่เป็นการจำกัดนโยบาย

8) ในด้านคดีแพ่ง การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายจะต้องกระทำในรูปแบบอื่นมากกว่าการที่จะไปให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (Legal Aid)

9) ต้องมีการใช้ความก้าวหน้าในทางเทคโนโลยี (Technological Advances) ให้เกิดประโยชน์และเต็มตามศักยภาพมากที่สุด การดำเนินการดังกล่าวอาจเป็นรูปของการเปิดเว็บไซต์ หรือการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและเรียกร้องผ่านทาง Internet ได้เป็นต้น

10) สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จะต้องเป็นหลักเกณฑ์ขั้นพื้นฐานในทางกฎหมายอาญา

ดังจะเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมข้างต้นจะเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านทนายความโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและความสามารถในการเข้าถึงบริการจากรัฐได้ เป็นตัวชี้วัดถึงควมมีประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม แต่กระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเข้าถึงความยุติธรรมนั้นจะต้องมีกลไกของรัฐที่จะเข้ามาส่งเสริมหลักการดังกล่าวด้วย

ความสำคัญของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมประการหนึ่งคือ การดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม (Fair Trial) ตามหลักการเท่าเทียมกันของอาวุธ (Equality of Arms) กล่าวอีกนัยคือ “อาวุธก็เปรียบได้กับความรู้ทางกฎหมายที่ต้องเท่าเทียมกันในการดำเนินคดี จึงจะเป็นการต่อสู้อย่างยุติธรรม”²⁹ โดยเฉพาะประชาชนที่ด้อยโอกาส ขาดความรู้ทางกฎหมายหรือขาดแคลนทุนทรัพย์ในการต่อสู้คดี กรณีดังกล่าวนี้เปรียบได้กับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ที่ขาดความเข้าใจทางภาษาหากไม่มีล่ามคอยช่วยเหลือก็จะทำให้ไม่สามารถต่อสู้คดีหรือดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาค การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจึงไม่อาจ

²⁹ สมชาย หอมลออ, การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เข้าถึงความเป็นธรรม, สรุปการสัมมนาทางวิชาการ, วันที่ 14 กรกฎาคม 2558, เว็บไซต์, www.tijthailand.org/useruploads/files

เกิดขึ้น ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามาดูแลหรือจัดให้มีกลไกในการช่วยเหลือสิทธิดังกล่าวเพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจว่า สังคมมีความเที่ยงธรรมไม่ว่าจะมีสัญชาติใด นับถือศาสนาใดเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้ว ย่อมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่ากันในฐานะที่เป็นมนุษย์

กระแสแนวความคิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ในยุคปัจจุบันเป็นการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจากเอกชนนิยมมาสู่แนวความคิดแบบสวัสดิการสังคม ซึ่งมองว่า รัฐมีภาระในการดูแลสวัสดิการของประชาชน ซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งของประชาชนในการเข้าถึงการดำเนินคดีในหน่วยงานยุติธรรม ตลอดจนการให้รัฐมีหน้าที่ทำให้ศาลและหน่วยงานต่างของรัฐเป็นองค์กรที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างแท้จริง ทำให้เกิดการปฏิรูปทางด้านวิธีพิจารณาความเพื่อให้เกิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก ง่าย ประหยัด ค่าใช้จ่ายและทั่วถึงมากขึ้นในหลายรูปแบบ เช่น³⁰

1) การกำหนดวิธีการสำหรับคดีเรียกร้องเล็กน้อย (Small Claims) ถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจากกระแสนการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแบบแนวความคิดของรัฐสวัสดิการ เพื่อให้คดีรวดเร็วขึ้นและเพื่อลดค่าใช้จ่ายให้เหมาะสม โดยพิจารณาจากทุนทรัพย์ในคดีที่พิพาทกัน รูปแบบของวิธีพิจารณาความที่น่าหลักการมาจากวิธีพิจารณาคดีเล็กน้อย (Small Claims) ของกลุ่มประเทศ Common Law มีหลักการฟ้องคดีโดยเรียบง่าย ส่งเสริมให้ประชาชนมาใช้สิทธิทางศาลด้วยตนเอง การดำเนินคดีโดยรวดเร็ว และการลดค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้มากยิ่งขึ้น

2) เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีประเภทดังกล่าว อาจจะใช้มาตรการต่างๆ ดังต่อไปนี้ ได้แก่ มีรูปแบบการยื่นคำคู่ความที่ไม่ยุ่งยาก ไม่มีการนั่งพิจารณาคดีหรืออาจนัดพิจารณาเพียงครั้งเดียวหรือเพียงแต่นัดพิจารณาเพื่อเตรียมคดี มีกระบวนการพิจารณาเฉพาะด้วยวาจาหรือด้วยลายลักษณ์อักษรแต่เพียงอย่างเดียว

3) วิธีการดำเนินกระบวนการต่างๆ ดังกล่าวอาจจะเป็นลักษณะบังคับหรือตามที่คู่ความได้ร้องขอหรือตามที่คู่ความได้ตกลงกัน

การนำหลักการเรื่องการใช่วิธีพิจารณาที่รวดเร็วเป็นพิเศษนี้มีเหตุผลประกอบว่าจะเป็นการช่วยให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นไปได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ช่วยให้การพิจารณาเป็นไปอย่างรวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านของรัฐและของคู่ความเอง

³⁰วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกฤต วรรณชชากุล และสิริพันธ์ พลรบ, *หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, 2549, หน้า 180.

เช่น คดีเกี่ยวกับอุบัติเหตุทางจราจรนั้นมีเหตุผลที่ว่า เป็นคดีที่มีลักษณะคล้ายๆ กันและเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่วนคดีแรงงาน คดีเช่าอสังหาริมทรัพย์และคดีครอบครัวนั้นก็ เป็นคดีที่เกี่ยวกับเรื่อง ส่วนตัวของคู่ความในคดี แต่การดำเนินคดีที่รวดเร็วเป็นพิเศษนี้ไม่ควรมีผลทำให้เป็นการลดหลักประกันขั้นพื้นฐานของคู่ความ โดยคู่ความควรต้องได้รับแจ้งเรื่องในเวลาอันสมควรที่จะทำให้สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

กฎหมายแต่ละประเทศควรกำหนดว่าคดีประเภทใดจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยรวดเร็วเป็นพิเศษและในกรณีใดบ้างที่ต้องขึ้นอยู่กับความประสงค์ของคู่ความ จะเห็นได้ว่าการกำหนดวิธีการเช่นนี้เหมาะสำหรับคดีเรียกร้องเล็กน้อยที่ใช้วิธีพิจารณาที่รวดเร็วจะเป็นการช่วยให้การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นไปได้โดยสะดวกยิ่งขึ้น ช่วยให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปได้โดยรวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง เป็นส่วนหนึ่งของแนวความคิดในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

รูปแบบการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น มีแนวความคิดมาจากวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งในประเทศไทยก็นำหลักการนี้มาปรับใช้ในวิธีพิจารณาความอาญาด้วย โดยส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมากขึ้นแทนที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล³¹ แม้ในทางปฏิบัติ แนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมยังไม่มีการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรมากนัก แต่ก็มียุติชนไม่น้อยที่เรียกร้องให้มีการตรากฎหมายหรือเพิ่มจำนวนของหน่วยงานยุติธรรม³² เพื่อเยียวยา แก้อาการที่ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้

สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้รับการยอมรับว่าเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน ทั้งนี้ หลักการดังกล่าวได้นำมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมาย เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ลงวันที่ 19 ธันวาคม 1966 ซึ่งกำหนดหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไว้ในส่วนที่ 3 ข้อ 14 ว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคกันตามกฎหมายและได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียม” และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติถึงหลักการเข้าถึงความยุติธรรมไว้ในหมวดที่ 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 40 (1) ว่า “สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง” จากหลักกฎหมายดังกล่าวในทางทฤษฎี ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้อย่างเหมาะสม แต่อุปสรรคที่เป็นตัวขัดขวางมิให้

³¹พรพนรงค์ ศรีตระกูล, การนำแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บริหารจัดการคดีอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดขอนแก่น, หลักสูตรผู้บริหารศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงาน ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2555, หน้า 10

³²เรื่องเดียวกัน, หน้า 10

ประชาชนสามารถเข้ากระบวนการยุติธรรม คือ การขาดความรู้ความเข้าใจในตัวบทกฎหมายซึ่งเป็นสาระสำคัญ และความยุติธรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดจากการหยิ่งยโสให้ภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ ต้องขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของประชาชนในการปกป้องสิทธิของตนเองด้วย ดังนั้นถ้าบุคคลไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจระหว่างกันได้ โดยที่ไม่มีการจัดหาให้มีการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมก็อาจจะเกิดขึ้นได้เช่นกัน

2.3.3 ความสำคัญพื้นฐานของแนวคิดการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในการมีล่าม

แนวคิดเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดอุปสรรคต่างๆที่บุคคลไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้และเป็นหลักประกันให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาสามารถเข้าถึงสิทธิต่างๆในกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม เช่น สิทธิในการยื่นคำร้องขอประกันตัว สิทธิในการมีทนายความ สิทธิที่จะมีบุคคลที่ไว้วางใจเข้าร่วมการสอบสวน สิทธิในการมีล่ามแปลภาษาและเอกสาร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้หากบุคคลดังกล่าวไม่รู้ถึงกฎหมายที่ให้สิทธิเหล่านี้ไว้เพราะความไม่เข้าใจภาษาไทยหรือพูดภาษาไทยไม่ได้ ก็ไม่อาจขอใช้สิทธิที่เป็นประโยชน์แก่ตนได้ ล่ามจึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ชาวต่างชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ทราบว่าตนมีสิทธิอย่างไรตามกฎหมาย

อุปสรรคที่ทำให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ไม่สามารถเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ไม่เพียงเรื่องของภาษาเท่านั้น แต่ยังมีเรื่องของ การให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานรัฐที่จะจัดหาล่ามให้ด้วย เช่น การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่ไม่สามารถจัดหาล่ามที่ขึ้นทะเบียนไว้มาเป็นล่ามแปลภาษาให้หรือล่ามที่นำมาแปลภาษาให้นั้นไม่มีคุณสมบัติเพียงพอ ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแล้ว การจัดหาล่ามให้บุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมและการจัดหาล่ามให้กับบุคคลเหล่านั้นต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับปริมาณความต้องการของบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เมื่อถูกดำเนินคดีด้วย

กล่าวโดยสรุปการศึกษาในบทที่ 2 นี้ใช้แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นกรอบการศึกษาเรื่องสิทธิในการมีล่าม เพราะสิทธิที่จะมีล่ามสำหรับผู้ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยนี้ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามกฎหมายในการคุ้มครองบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติ ศาสนา แหล่งกำเนิด เพศ อายุ หรือความคิดทางการเมืองที่แตกต่างกันอย่างไร ย่อมต้องได้รับการคุ้มครองตามหลักการนี้ หลักสิทธิมนุษยชนนั้นให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือทุกคนล้วนเท่าเทียมกัน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันให้แตกต่างกันถือเป็นการเลือกปฏิบัติย่ำแย่ต่อหลักความเสมอภาค การนำแนวคิดสิทธิมนุษยชนมาคุ้มครองสิทธิให้กับบุคคล

ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ นอกจากแนวคิดหลักที่กล่าวมาแล้วยังมีแนวคิดอีก 2 ประการที่นำมาอธิบายเรื่องการมีหรือไม่มีล่าม ได้แก่ หลักความเสมอภาคและหลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม กล่าวคือ 1. หลักความเสมอภาคนั้นมองว่าคนที่สื่อสารคนละภาษาควรได้รับการคุ้มครองที่เท่าเทียมกัน ดังนั้นข้อจำกัดทางภาษาจึงไม่ควรเป็นอุปสรรคในการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม 2. หลักการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมไม่เพียงแต่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต้องจัดให้มีล่ามแปลภาษาเท่านั้น รวมถึงบุคคลต่างๆในกระบวนการยุติธรรมแต่ละชั้นไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ และศาลก็ต้องจัดการดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บุคคลที่มีข้อจำกัดทางภาษาสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย รวดเร็วและเท่าเทียม

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในประเทศไทยมีงานวิจัยเกี่ยวกับล่ามในกระบวนการยุติธรรมไม่มากนัก โดยผู้วิจัยจำแนกงานที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

2.4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับสิทธิในการมีล่าม โดยมองว่าสิทธิในการมีล่ามเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ต้องได้รับรองตามกฎหมาย และมองว่าสิทธิในการมีล่ามเป็นเรื่องของรัฐสวัสดิการที่รัฐมีหน้าที่ต้องจัดหาให้

2.4.2 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวบุคคลที่มาเป็นล่าม และความต้องการล่าม

2.4.3 งานวิจัยที่ศึกษากระบวนการพิจารณาคดีในมิติอย่างกว้าง เช่น รายงานการสังเกตการณ์ศาล เป็นต้น

2.4.1 งานวิจัยเกี่ยวกับสิทธิในการมีล่าม งานวิจัยดังกล่าวมี 2 เรื่อง ดังนี้

ศรัณยา เลิศศาสตรวัฒนา (2539)³³ ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการมีล่ามในการดำเนินคดีอาญา พบว่า สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการมีล่ามเป็นสิทธิในการรับรู้กระบวนการที่สำคัญประการหนึ่ง หากไม่มีการจัดหาล่ามให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่สามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ ย่อมทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และกระทบต่อความชอบด้วยกฎหมายของกระบวนการพิจารณา เช่น จะไม่ทราบว่าตนเองมีสิทธิตามกฎหมายอย่างไร ซึ่งนานาประเทศก็มีหลักเกณฑ์ที่รับรองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้และในประเทศไทยเองก็มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 เพิ่มเติมหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดหาล่ามแต่ก็ยังมีข้อบกพร่อง เช่น 1) ไม่มีหลักเกณฑ์กำหนด

³³ ศรัณยา เลิศศาสตรวัฒนา, (2539), สิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการมีล่ามในการดำเนินคดีอาญา, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คุณสมบัติและมาตรฐานของล่าม 2) ไม่มีแนวปฏิบัติในการใช้ดุลยพินิจของรัฐว่าเมื่อใดควรมีการจัดล่าม 3) ไม่มีหลักเกณฑ์การตรวจสอบล่ามทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง เทียบธรรม ข้อเสนอแนะในการวิจัยนี้ คือ ให้มีการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในเรื่องต่างๆ ให้ชัดเจนขึ้นเพื่อให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและสามารถให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยให้ได้สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

โครงการพัฒนาระบบกฎหมาย วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม (2557)³⁴ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในการมีล่ามในคดีอาญาของกลุ่มความชาวต่างชาติ พบว่าสิทธิในการมีล่ามในคดีอาญาเป็นสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม สำหรับบุคคลชาวต่างชาติที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ในการพิจารณาคดีอาญา ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 13 ได้วางหลักในการมีล่ามในคดีอาญาโดยมีบุคคลกรของรัฐทั้ง 3 ฝ่ายได้แก่ พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล มีหน้าที่ในการจัดล่าม แต่ศาลได้จัดล่ามเฉพาะในชั้นพิจารณาคดีที่ต้องมีการสืบพยานเท่านั้น และยังขาดล่ามที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทั้งภาษาอังกฤษและข้อกฎหมายหรือภาษาต่างประเทศอื่นๆ รวมถึงไม่มีระเบียบหรือแนวทางในการจัดล่ามและไม่กำหนดคุณสมบัติของผู้มาทำหน้าที่ล่ามอย่างจริงจัง

งานวิจัยทั้งสองเรื่องนี้เป็นไปในแนวเดียวกัน คือ เห็นว่าสิทธิในการมีล่ามเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องหาต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยได้นำบทบัญญัติมาตรา 13 แห่งประมวลวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ในการวิเคราะห์การจัดล่ามและเห็นตรงกันว่าบทบัญญัติตามกฎหมายนั้นไม่มีหลักเกณฑ์เรื่องแนวปฏิบัติ ขั้นตอนการจัดล่ามและคุณสมบัติของล่าม

2.4.2 งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวบุคคลที่มาเป็นล่ามและความต้องการล่าม งานวิจัยดังกล่าวมี 4 เรื่อง ดังนี้

³⁴การพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในการมีล่ามในคดีอาญาของกลุ่มความชาวต่างชาติ, วิทยาลัยข้าราชการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม,การฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนา นิติกระระดับกลาง รุ่นที่ 4 วันที่ 6 มกราคม -18 กุมภาพันธ์ 2557

จารุกาญจน์ ราษฎร์ศิริ (2551)³⁵ ศึกษาถึงสภาพการณ์และบทบาทของล่ามภาษาแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย : กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร พบว่าหน่วยงานของรัฐและเอกชนหลายแห่งไม่เห็นความสำคัญของล่ามภาษาแรงงานข้ามชาติ และมองว่าปัญหาล่ามแรงงานต่างชาตินั้นเป็นภาระเนื่องจากมีทัศนคติว่าแรงงานข้ามชาติไม่จำเป็นต้องสื่อสารผ่านล่าม เพราะควรจะพูดภาษาไทยได้ ในขณะที่ถ้าเป็นนักท่องเที่ยวนักลงทุนต่างชาติ หน่วยงานเหล่านี้กลับพร้อมที่จะทำการสื่อสารด้วยโดยใช้ภาษาต่างประเทศ หรือสื่อสารผ่านล่าม ส่วนบุคลากรล่ามภาษาแรงงานข้ามชาติที่มีคุณภาพก็ขาดแคลนมาก เพราะแรงงานข้ามชาติที่พูดภาษาไทยได้ ไม่ได้ได้รับการส่งเสริมทักษะไม่ได้รับความไว้วางใจ ส่วนคนที่พูดภาษาแรงงานข้ามชาติได้ก็มีน้อย ทำให้แรงงานข้ามชาติที่ทำงานอยู่ไม่ได้รับรองตามกฎหมาย ทำให้ระบบมีความล้าสมัย เพราะระเบียบหน่วยงานของรัฐไม่สามารถจ้างล่ามที่เป็นแรงงานข้ามชาติได้ นอกจากจะจ้างคนต่างด้าวที่เดินทางเข้าเมือง โดยมีเอกสารถูกต้องและขอใบอนุญาตทำงานในสาขาอาชีพล่าม และในกรณีที่แรงงานข้ามชาติต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีล่ามที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมมาแปล แต่ล่ามที่มาแปลนั้นก็เป็ นแรงงานข้ามชาติที่พูดภาษาไทยได้ โดยอาจจะพูดได้ไม่ดี หรือแม้จะพูดภาษาไทยได้ ก็ไม่เคยได้รับการอบรมในเรื่องข้อปฏิบัติและจรรยาบรรณล่าม รวมถึงเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นเนื้อหาที่ต้องแปล บางครั้งศาลก็อนุญาตให้เด็กที่ไม่บรรลุนิติภาวะเพียงพอและอาจแปลผิดพลาดมาเป็นล่าม ล่ามหลายคนก็อ่านภาษาไทยไม่ได้แต่เมื่อมาเป็นล่าม ในกระบวนการยุติธรรมก็ต้องลงนามในเอกสารคำแปลซึ่งตนอ่านไม่ออกและไม่รู้ว่าถูกต้องหรือไม่ และหลายครั้งที่ล่ามไม่ได้ก็ไม่มีล่ามในกระบวนการยุติธรรมเลย

ศิริพร ศิริธินชัย (2553)³⁶ ได้ทำการศึกษาถึงลักษณะการทำงานและบทบาทของล่ามในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในประเทศไทย โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงลักษณะการทำงานและบทบาทของล่ามในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในประเทศไทย ในส่วนที่ไม่ใช่กระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยเน้นศึกษาถึงความต้องการล่าม ลักษณะการทำงานและบทบาทของล่ามในกระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ ในการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหาย

³⁵จารุกาญจน์ ราษฎร์ศิริ, (2551), *สภาพการณ์และบทบาทของล่ามภาษาแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย : กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร*, อักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการแปลและการล่าม (สายการล่าม) ศูนย์การแปลและการล่ามเฉลิมพระเกียรติคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

³⁶ศิริพร ศิริธินชัย, (2553), *ลักษณะการทำงานและบทบาทของล่ามในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ในประเทศไทย*, สารนิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการแปลและการล่าม (สายการล่าม) ศูนย์การแปลและการล่ามเฉลิมพระเกียรติคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จากการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งรวบรวมปัญหาที่เกี่ยวข้องและเสนอแนวทางแก้ไขโดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้ใช้ล่ามจำนวน 11 คน และ (2) กลุ่มล่ามจำนวน 5 คน

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการล่ามคู่ภาษาไทย-พม่า มีมากที่สุด และรองลงมาคือ คู่ภาษาไทย-เขมร ล่ามที่มีคุณภาพและไว้วางใจได้มีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ล่ามที่มีคุณภาพมีผลต่อการให้ความร่วมมือของผู้เสียหาย ในการให้ข้อเท็จจริงเพื่อการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด และการช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหายเอง นอกจากนี้ ด้วยลักษณะการทำงานที่ไม่แน่นอนและความหลากหลายในบทบาทหน้าที่ของล่ามในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ ทำให้วิชาชีพนี้ไม่ค่อยน่าสนใจ ขณะเดียวกันยังพบว่าปัญหาล่ามในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ คือ (1) ล่ามขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ (2) คุณภาพของล่าม และ (3) ล่ามขาดการยอมรับ ดังนั้น รัฐบาลโดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของล่ามในกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์จัดหาสวัสดิการและพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพของล่ามอันจะมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

ปณิธาน อ่อนละอ (2553)³⁷ ทำการศึกษา เรื่องสภาพการทำงาน ทักษะคติและบทบาทของล่ามในศาล ได้ศึกษาถึงสภาพการทำงานและทักษะคติของล่ามในศาล บทบาทและความสำคัญของล่าม ความคุ้มครองทางกฎหมายที่ล่ามในศาลได้รับ ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ล่ามในศาล พบว่า ล่ามในศาลมีสภาพการทำงานที่มีความเสี่ยงเพราะ ไม่ได้รับความคุ้มครองทางศาล เช่น คู่ความฝ่ายที่เสียเปรียบพยายามกดดันล่ามหากแปลผิด ซึ่งไม่มีกฎหมายคุ้มครองล่ามโดยตรง แต่อยู่ที่ดุลยพินิจของศาลเองหากศาลเห็นว่าล่ามแปลไม่ถูก แปลบิดเบือน ศาลอาจลงโทษในข้อหาละเมิดอำนาจศาล และค่าตอบแทนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับล่ามประเภทอื่น ๆ ทักษะคติและบทบาทของล่ามในศาล พบว่า ล่ามต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลางไม่มีอคติ อีกทั้งความถูกต้องแม่นยำในการแปลก็มีความสำคัญมาก หากล่ามแปลผิดจะทำให้เกิดผลกระทบต่อรูปคดีหรือคำพิพากษาได้ ปัญหาอื่นๆที่พบในการทำงานของล่าม ได้แก่ ภาษาที่คลุมเครือ การขาดมาตรฐาน

³⁷ปณิธาน อ่อนละอ, (2553) ,สภาพการทำงาน ทักษะคติและบทบาทของล่ามในศาล, สารนิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการแปลและการล่าม (สายการล่าม) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ในการวัดความสามารถของล่ามในศาลและค่าป่วยการค่อนข้างน้อย ดังนั้นจึงเสนอแนวทางแก้ไข โดยการจัดระบบที่ได้มาตรฐานในการเลือกล่ามและเพิ่มค่าตอบแทนเพื่อเป็นแรงจูงใจในการทำงาน

โซ บุญสม (2556)³⁸ ศึกษาเกี่ยวกับ การดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลต่างประเทศ: กรณีศึกษา เฉพาะกรณีศาลจังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลต่างประเทศ เป็นเรื่องละเอียดอ่อน อาจเกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ดังนั้นเมื่อมีการจับกุมบุคคล ต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังเพราะบุคคลต่างประเทศส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ กระบวนการยุติธรรมของไทย ประกอบกับมีอุปสรรคด้านการสื่อสาร และแม้จะมีบทบัญญัติของ กฎหมาย เช่น ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 ไว้แต่เนื่องจากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็น ชาวต่างประเทศที่ถูกดำเนินคดีในศาลจังหวัดหนองคาย ส่วนมากเป็นบุคคลสัญชาติลาว ซึ่งล้วนสามารถพูดภาษาไทยได้ดี ในการพิจารณาของศาลจังหวัดหนองคายจึงไม่ได้มีการจัดหาล่าม ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีเชื้อชาติลาวหรือสัญชาติลาวแต่อย่างใด เพียงแต่จัดไว้ในกระบวนการ พิจารณาว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ต้องการล่าม เนื่องจากสามารถพูดและเข้าใจภาษาไทยได้ดี ศาลจึงไม่จัดหาล่ามให้ ต่างกับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่เป็นชาวต่างประเทศ ส่วนผู้ต้องหาหรือจำเลย ในแถบประเทศยุโรปหรืออเมริกาใต้ เช่น รัสเซีย เดนมาร์ก ชูแดน คองโก ไนจีเรีย หรือซิมบับเวย์ เหล่านี้ทำให้พนักงานสอบสวนหรืออัยการประสบปัญหาในการจัดหาล่าม เพราะศาลจังหวัด หนองคายมีล่ามที่ขึ้นทะเบียนไว้เพียง 5 คน และจังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดขนาดเล็ก ไม่มีหน่วยงานตำรวจท่องเที่ยว ทำให้การประสานขอความร่วมมือในการจัดหาล่ามทำได้ยาก ศาลจังหวัดหนองคายจึงต้องแก้ไขปัญหานี้โดยใช้ล่ามถึง 2 คน ในการพิจารณาคดีแต่ละครั้ง โดยให้ล่ามแปลภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ จากนั้นให้ล่ามอีกคนหนึ่งแปลภาษาอังกฤษเป็น ภาษาของผู้ต้องหาหรือจำเลยทำให้เสียเวลาในการพิจารณาคดีและเสียค่าป่วยการล่ามเพิ่มขึ้น

งานวิจัยในลักษณะนี้เน้นการศึกษาในตัวล่ามเป็นสำคัญ เช่น ปัญหาในการทำงานของล่าม ลักษณะและคุณสมบัติของล่ามควรเป็นอย่างไร และแสดงถึงความต้องล่ามในแต่ละพื้นที่ ที่ทำการศึกษา

³⁸โซ บุญสม, (2556), การดำเนินคดีอาญาแก่บุคคลต่างประเทศ:กรณีศึกษาเฉพาะกรณีศาลจังหวัดหนองคาย, การอบรม หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารศาลชั้นต้น รุ่นที่ 11 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

2.4.3 งานวิจัยที่ศึกษากระบวนการพิจารณาตัดสินคดีอย่างกว้าง เช่น รายงานการสังเกตการณ์ศาล โดยการศึกษาในลักษณะนี้เป็นการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมแล้วนำผลการสังเกตการณ์ที่ได้มาวิเคราะห์ งานวิจัยดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

คณะผู้สังเกตการณ์การกระบวนการทางศาล สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ได้จัดทำรายงานสรุปผลการโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน ระหว่างเดือนธันวาคม 2555-2556³⁹ โดยได้ศึกษา 2 ประเด็น คือ 1) บทบาทของศาลกับการใช้ถ้อยคำที่ส่งผลต่อการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม และ 2) บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสารในที่นี้จะกล่าวถึงเรื่อง บุคคลที่มีข้อจำกัดในการสื่อสาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยโดยตรง พบว่า การขาดแคลนบุคคลกรที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารภาษาอื่นๆ ยังเป็นเรื่องที่เป็นปัญหาของศาล และมาตรฐานในการใช้ผู้แปลภาษายังคงมีความหลากหลายมากแต่ภาระกลับตกไปอยู่ที่จำเลย ซึ่งการแปลของล่ามนั้นศาลก็ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าแปลเป็น ไปอย่างถูกต้องหรือไม่ และในบางครั้งการใช้ภาษาไทยของล่ามที่เป็นจำเลยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์นี้ศาลก็อาจจะเข้าใจได้ เพราะล่ามที่เป็นนักโทษเองก็ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้ดี

ขณะเดียวกัน คณะผู้สังเกตการณ์การกระบวนการทางศาล สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดทำรายงานสรุปผลการสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลจังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม 2557⁴⁰ พบว่า การจัดหาล่ามแปลภาษาในการเบิกความขึ้นพิจารณาคดีของศาลนั้น โดยมากคู่ความจะเป็นผู้จัดหาล่ามมาเอง ซึ่งล่ามที่คู่ความจัดหามาได้แก่ ญาติ ทนายความ หรือเพื่อนนักโทษที่ถูกคุมขังด้วยกัน การให้บุคคลที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในการแปลภาษามาเป็นล่ามให้แก่ผู้เสียหายหรือจำเลย อาจทำให้ผู้เสียหายหรือจำเลยไม่ได้รับความยุติธรรมอย่างเต็มที่ สิ่งที่เพิ่มเติมจากการสังเกตการณ์ครั้งนี้ คือ ภาษาที่ต้องการใช้ล่ามในการสื่อสารส่วนใหญ่เป็นภาษาชนเผ่า หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการจัดหาล่ามที่ศาลได้จัดหาให้เป็นส่วนมากจะเป็นล่ามภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ เยอรมัน หากใช้ล่ามกลุ่มชาติพันธุ์ไม่จากผลการสังเกตการณ์ทางศาลนี้ จึงมีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือ ควรจัดให้มีล่าม(อาชีพ) ภาษาชนเผ่าหรือชาติพันธุ์ให้มาขึ้นทะเบียนล่ามไว้กับศาล เพื่อสร้างมาตรฐานและความเชื่อมั่นในการแปลภาษาและเพื่อสร้างความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินคดีของศาล

³⁹รายงานสรุปผลการโครงการเรียนรู้และสังเกตการณ์ทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชน ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ.2555-2556 โดยผู้สังเกตการณ์การกระบวนการทางศาล สำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

⁴⁰รายงานสรุปโครงการการเรียนรู้และสังเกตการณ์กระบวนการทางศาลในมุมมองสิทธิมนุษยชนระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2557 โดยผู้สังเกตการณ์การกระบวนการทางศาล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังได้นำเสนอมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าส่วนใหญ่ ผลการศึกษาจะครอบคลุมในเรื่อง 1. ข้อเสนอในการบัญญัติกฎหมายให้มีแนวปฏิบัติไปในทิศทาง เดียวกันและการขาดแคลนบุคลากรโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสารทางกฎหมาย 2. มุมมองของล่าม หรือผู้ล่าม เช่นปัญหาขาดแคลนล่ามมาทำหน้าที่ วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ล่ามหรือผู้ล่าม ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จะมีความแตกต่างจากที่ผ่านมาโดยทำการศึกษาระบบการยุติธรรม เจริญระบบ โดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการและศาล ซึ่งมีหน้าที่โดยตรง ในการดำเนินคดีอาญากับบุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจา การดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม มิได้มีหน่วยงานเดียวหรือบุคคลเพียงคนเดียวเกี่ยวข้อง ล้วนต้องมีบุคคลต่างๆทำหน้าที่ด้วยกัน หากที่จะแยกออกจากกันหรือให้ความสำคัญเพียง หน่วยงานเดียว เช่น การจัดหาล่ามเฉพาะการพิจารณาคดีในศาลเพียงอย่างเดียวอาจไม่เป็นธรรม จึงน่าสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดหาล่ามในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ นอกเหนือ จากการศึกษาดังกล่าวที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพียงอย่างเดียวเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีกับ บุคคลที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ให้ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

และในบทที่ 3 นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอบทบัญญัติกฎหมายและแนวทางการตีความของศาล ในระดับสากล บทบัญญัติกฎหมายในต่างประเทศและบทบัญญัติกฎหมายในประเทศ รวมถึงระบบ การจัดหาล่ามในประเทศต่างๆ ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved